

Útlendska arbeiðs- megin verið okkum dýr

*Í mongum førum eru útlenskar byggi-
fyrirtekur tikar fram um føroyskar. Verð-
ur gjørt upp í tølum, hava útlenskar
fyrirtekur arbeitt fyri 800 milliónir í fjør
meðan parturin hjá føroyingum bert
hefur verið 500. Føroya Handverksmeis-
tarafelag áttalar hesa framferð og hevur
sent út hesa áheitan:*

Við hesum verður heitt á landsstyrið, kommunur, lands- og kommunalpolitikarar, privatar byggjarnar, ráðgevandi verkfrøðingar og arkitektar um at hava føroyskt handverk, føroyska arbeiðsmegi og ikki minst føroyska samfelagið í huga, tá ið arbeiði verða boðin út, og tá ið arbeiði verða latin at gera.

Grundin fyri hesi áheitan er í fyrsta lagi, at tann «kunstigi aktivitetur», ið hevur verið seinastu 3–4 árin, hevur havt við sær, at útvið 100 útlenskar byggifyritøkur og firma av ymiskum slagi virka her í landinum. Yvir 300 útlenskir handverkarar arbeiða fast í Føroyum, og okkurt um 250 útlenskir handverkarar afturat eru her í styttri tíð.

Í øðrum lagi hevur landsstyrið sett sær fyri at tálma kapitalinnflutninginum og harvið minka um aktivitetin, og tí hevur tað alstóran týðning fyri okkum, at byggjarnar — serliga tann almenni — ikki letur útlendingarnar fara við arbeiðum, tí teir tykjast biligari. Hetta vilja vit venda aftur til

seinni.

Føroya Handverksmeistarafelag loyvir sær at lýsa nakrar av teimum óhepnu avleiðingunum, ið tað stóra byggivirksemið hevur og fer at hava fyri føroyskt handverk og føroyska samfelagið, um yvirvaldið ikki er meira ansið, enn tað hevur verið.

Í stuttum eru tað tvinnanda avleiðingar, vit hugsa um: *Búskaparligar, Fakligar.*

Búskaparligar avleiðingar

Tað stóra virksemið hevur sjálvandi havt við sær, at teir føroysku arbeiðstakararnir og tann tóka føroyska handverkamegin megna ikki at gera alt arbeiði, ið krevst, og arbeiðsloysi fær hinvegin útlenskar — mest danskar — fyrirtekur at koma henda vegin. Nakrar av hesum fyrirtekum hava verið her so leingi, at tær tíværri av almennum byggjarnarum verða roknaðar sum føroyskar, men so leingi tær ikki eru skrásettar í føroysku partafelagsskránni, eru tær ikki lögfrøðiliga sum føroys-

ar at rokna.

Tá ið arbeiði hjá tí almenna verða boðin út í bundnari útbjóðing, verða altíð tvær ávisar danskar fyrirtekur boðnar við. So er ikki við føroyskum fyrirtekum, um tær í heila tíkið verða boðnar við.

Tá ið so tilboðini verða latin upp, og ein dansk fyrirteki hevur lægsta boð, ja, so fær hon eisini arbeiðið, hóast tað danska boðið kanska bara er nokkur fá prosent lægri enn eitt føroyskt boð.

Av tí almenna — landsstyri og kommunum — mugu vit hava loyvi at krevja, at tað ikki einans hyggur eftir tilboðsupphæddini, men eisini ansar eftir, um peningur kemur inn aftur, ella um eykaútreiðslur eru.

Vit vita dømi um stórarbeiði, har tilboðið hjá einum danskum entreprenori bert var 250.000 kr. ella bert 3% lægri enn hjá einum føroyskum entreprenori, ið hevði tóka arbeiðsmegi á staðnum, men landsverkfrøðingurin læt danska entreprenorin fáa arbeiðið, hóast bygdaráð ið hevði innstillað føroyska entreprenorin. Slikt er álutvert.

Eisini er vert at hugsa um, at føroyskir arbeiðstakarar ahva ilt við at kappast við útlendingar, tí allar útlenskar fyrirtekur, ið virka í Føroyum, keypa tilfar og amboð í útlandinum, sum tær sjálvar fakturera til deildina í Føroyum og til so lágan pris, at tollvaldið ikki fær illgruna. Hetta kann ikki

beinleiðis prógvast, men er eitt alment loyndarmál.

Størsti parturin av byggjarbeiðnum verður fíggaður gjøgnum danskar byggjaryritøkur, og peningurin kemurongan til inn í peningaumfarið í føroyska samfelagnum, tí tær útlensku fyrirtekurnar, sum áður nevnt, keypa ikki annað enn onkran seympakka frá teimum føroysku timburhandlunum, og fremmanda arbeiðsfólkið fær lønina útgoldna í útlandinum uttan um føroysku skattaskipanina. So tað einasta, ið landskassin fær inn aftur, eru nakrar krónur í tolli.

Vit eru ikki óvitandi um, at skattalogin og tvískattasáttmálin heimilar skattning av tí, ið danskar fyrirtekur og arbeiðsfólk forvinna í Føroyum, men hvørjar møguleikar hevur líkningarvaldið at handheva lógina?

Hevði tann føroyski entreprenorin, sum uttan nærri kanning visti seg at vera dýrari, fingið arbeiðið, so hevði í fyrsta lagi peningurin ferðast í føroyska samfelagnum, og í øðrum lagi hevði ein stórir partur endað aftur í landskassanum. Hóast teir konu ikki eru samdir um, hvussu stórir multiplikatorvirkingurin er í Føroyum, so meta vit, at tað hevði loyst seg hjá tí almenna, at tíkið av tilboði frá føroyskum arbeiðstakara, hóast hesin skuldi verið eini 20% dýrari enn útlendingurin.

Føroya Handverksmeistarafelag hevur kannað, hvussu nógv tær útlensku byggifyritøkurnar hava arbeitt fyri í 1988. Sjálvt ein ógvuliga varislig meting visir nokur skelkandi tøl. Í 1988 arbeiddu einar 60 útlenskar — so at siga allar danskar — fyrirtekur fyri einar 800 mio. kr. Tú kanst rokna við, at stív helvt fer av landinum í arbeiðsløn og í ágøða. Neyvan meira enn triati moi. kr. eru endaðar aftur í landskassanum í tolli, og litið og einki er komið inn aftur í skatti.

Til samanbering kann nevast, at tær stóru føroysku byggifyritøkurnar, ið næstan einki hava av sethúsabygging, arbeiddu fyri o.ú. 160 mio. kr. Harafturat koma sambært Hagdeildini 300 mio. kr. til sethúsabygging, ið føroyskir meistarar gera meginpartin av, so tilsamans arbeiddu føroyskir arbeiðstakarar fyri einar 500 mio., meðan útlenskir arbeiðstakarar arbeiddu fyri einar 800 mio. kr.

Sama skeiva mynd er eisini innan skipabygging. Av nýbygningum smíða útlenskar skipasmíðjur meira enn triggjar ferðir so nógv sum tær fø-

roysku. Nakað tað sama er galdandi fyri umvælingar.

Føroyska yvirvaldið má skilja, at longu tá ið tann fyrsti útlendingurin kom higar at arbeiða fyri læntan pening og uttan at rinda skatt, vóru vit á veg í ófori.

Óneyðugt er at nevna ávis byggifisk hjá útlenskum fyrirtekum, ið serliga tað almenna hevur verið úti fyri. Hesi hava verið sera kostnaðarmikil at umvæla. Og hvi eru tað føroyingar, ið rætta brekkin, tá ið lára garantitreyt er ein vanlig byggitreyt? Jú, tí nógv av hesum útlensku fyrirtekunum — serliga Aps- og Consult-fyrirtekurnar — eru stovnaðar í sambandi við eitt ávíst arbeiði, og tá ið tað er liðugt, fer felagið í sjálvboðna likvidation, og byggjarnar (aloftast tað almenna) má rinda umvælingarnar sjálvt. Teir, ið áttu felagið, eru skjótir at stovna nýtt felag og fáa eisini nýggjar uppgávur í Føroyum.

Hóast tað ikki enn rakar føroyskar handverkarar, kunnu vit ikki lata vera við at nevna goðgerandi føroyskan felagsskap, ið býður til «Offentlig licitation» gjøgnum danskan ráðgeva, eftir at felagsskapurin hevur gingið hús úr hús í Føroyum og biðið um pening at byggja fyri. Jú, sanniliga skal eisini tann gávan av landinum.

Umberingarnar, ið tað almenna plagar at hava fyri at nýta útlenskar byggifyritøkur eru — tíðartrot (tað hevur altíð skund at fáa t.d. hól til vegar) — biligari (sum oftast bert á pappirinum) — forleiki (utlend ngar duga betur).

Landsverkfrøðingurin umbar seg við tíðartroti nú um dagarnar, tá ið tveir norðmenn komu við 26 skúrvognum at seta upp í sambandi við undirsjóvartunnlin. Tað er ringt at skilja.

Tórshavnar Kommuna hevur havt líknandi umbering fyri at keypa 4 sera lottbygd bylingshús úr Danmark. Tey skuldu vera so bilig, men tá avtornaði, vórðu tey í miðal halvt triðja túsend krónur dýrari fyri fermeturin enn tey bæði føroysku bylingshúsini, ið harafturat eru nógv sterkari smíðað. Og longu nú eru føroyskir handverkarar farnir at umvæla hesi «frálíka» biligu dansku hús.

Fakligar avleiðingar

Ein annar vansi, ið hetta óvurhonds stóra byggivirksemið hjá útlenskum fyrirtekum hevur við sær,

